

This work is licensed under a
[Creative Commons Attribution 4.0
International License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

AL DALILI

Bi-Annual, Multilingual (Arabic, Balochi, Birahvi, English, Pashto, Persian, Urdu)

ISSN: 2788-4627 (Print), ISSN: 2788-4635 (online)

Project of RAHATULQULOOB RESEARCH ACADEMY,

Jamiat road, Khiljiabad, near Pak-Turk School, link Spini road, Quetta, Pakistan.

Website: www.aldalili.com

Approved by Higher Education Commission Pakistan

Indexing: » IRI (AIOU), Tahqeeqat, Euro pub, MIAR.

TOPIC

براهوئی بتلانی زانٹ

wisdom of Brahui Proverbs

AUTHOR

1. Dr. Zahid Hussain Dashti, Lecturer, Department of Balochi, University of Balochistan, Quetta, Pakistan. Email: zahiddashti29@gmail.com
2. Dr. Liaquat Ali Sani Associate Professor, Brahui Department, University of Balochistan, Quetta, Pakistan. Email: liaquat.brahivi@um.uob.edu.pk
3. Durdana, Assistant Professor, History, Government Girls Degree College, Satellite Town, Quetta, Pakistan.

How to Cite: Dr. Zahid Hussain Dashti, Dr. Liaquat Ali Sani, & Durdana.(2022).BALOCHI: براهوئی بتلانی زانٹ:wisdom of Brahui Proverbs. *Al-Dalili*, 4(1), 01–08. Retrieved from <https://aldalili.com/index.php/dalili/article/view/87>

URL: <https://aldalili.com/index.php/dalili/article/view/87>

Vol. 4, No.1 || July–December 2022 || BALOCHI -Page. 01-08

Published online: 06-08-2022

QR. Code

براهوئی بتلانی زانش

wisdom of Brahui Proverbs

ازہد حسین دشتی¹ لیاقت علی سنی² دردانہ³**ABSTRACT:**

Proverbs are collective wisdom of wise people. Proverbs are beautiful part of oral literature. Proverb is called (Matal) In Brahui language. Proverbs are important tool for convincing, warning, and guiding people. In this paper, the wisdom of some Brahui proverbs is focused in detail.

Keywords: wisdom, Brahui language, Proverbs (Matal).

چہ بنیادیم وودی بوگ ء پد چا گر دے رسم ء روایات رواج بوگ انت۔ وهد ء ہمرائی ء ایشانی تہ ء بدلی آہاں انت۔ انسان مدام نوکی ء نیمگ ء گام جنان انت۔ ہے رنگ ء بلوچ ہم دیمروئی ء سفر ء انت۔ آدم ام وتی کہنیں بُند پتر ء پٹاں ء وتی پچار ء اسل ء زانگ لوٹ ایت۔ دگنیا ء ایدگہ راجانی رنگ ء کہنیں زانگ ء بلوچ ء نبشتہ نہ زانگ۔ براہوئی گشو کیں بلوچ ء گیدی لہز انک زبانی رنگ ء بزاں سینگ در سینگ دیماتنگ ء لس کنگ۔ اے گیدی لہز انک راج بے بہائیں مڈی انت کہ چہ ایشی ء آئی ء بُند پتر، نسلی ریشگ ء ہنکین ء بابت ء سر جمیں زانت ء سر پدی رسیت۔

پیش ء کواسانی عقل ء دانش بتلانی رنگ ء رواج گران ء نوکیں پد ریح ء سر بوگ انت۔ آ زبان ء شیر کنی، ماناداری ء پکری رنگ ء مز میں بستارے واہند انت۔ دگنیا ء ہمک زبان ء شاہ گانیں ء پُر حکمتیں مانا ء بتل گنج ہست۔ چہ ایشانی کار مرزی ء ہبر و شتام بنت۔ راستیں گپ ایش انت کہ بتل دانائی ء ساساچ ء ہزاںگ انت۔ شاعر شیوار ء زانکار انت آہانی پکر ء زانت شعری ذروشم ء در پشگ ء انت۔ بتل راجے ء آدینک انت کہ چہ ایشاں راجے ء بُند پتر، دودمان، رسم ء رواج، تب ء مزاج پد رے سہر انت۔ دگنیا ء ذرائیں زباناں بتلانی رسیت ء کار مرزی چہ بنداتی زانگ ء انت۔ چہ بتلاں زبان ء لہز انک ء مزن شانی ء بر اہداری ء بابت ء زانت ء سر پدی رسیت۔ آہانی زبان سادہ ء ارزان انت۔ آدر اجیں کسہ ء سر گوستانی آسر انت کہ جتا کیں دور ء زانگانی تجربتاں پد رواج گپنگ انت۔ راجانی سرا ہمک تہمیں دور ء جاور اتنگ انت انچو شکہ توپان، گژن، سوب مندی، جنگ، ڈکال، گرانی، وششی، آشوب، ناتپاکی، ہے گندگ ء مار گانی ہواری ء زند ء ہمگز نجیں کسہ ء تجربتانی بنیات ء بتل ساچک ء رواج گپنگ انت۔

بتلانی رُوم ہما وهد ء بوگ کہ زبان ء چند رواج گپنگ ء مھلوک ء آہاں وتی ہمر و چیکیں گپ ء تراناں کار مرز کنگ۔ راجی لوٹ ء جاورانی رد ایشانی تہ ء پکری بنیات ء کمی ء گیشی بیت۔ آبازیں زبانی ء لہز انکی شریانی واہند انت۔ یک نیمگے زبان ء راسیر، شاہگان ء بر اہداری کن انت ء دومی نیمگ ء راجی لوٹ ء گزران بیلو کن انت۔ بتل وتی راجی تب ء پکر ء راستیں شوندر انت ء مجلس ء تراناں تامدار ء شیر کن کننت۔ آچہ جو انیں مانا ء ہیال ء چکاریں گال ء گشتن انت اگال زبانی ء بتل مہ بیت تہ آئی ء درور چو ہما جان ء انت کہ آئی ء ارواہ نیست، ہما تہاریں شپ انت کہ اودا رُژناتی مہ بیت ء ہما نبشتاںک انت کہ آے مانا انت۔ اگال کسے بلوچی ء براہوئی لہز انک ء زبان ء پراہ دامنی ء بلوچ ء کہنی ء مزن شانی ء باروازانگ بہ لوٹ ایت گڑا آئی ء شرتزین شوندری ء معلومداری چہ بتلاں انت۔ چہ بتلانی چارگ ء ٹپاسگ ء پد بلوچ ء بند پتر، دود ء بیدگ، مزاج، قدر ء کیلواں سر پد بوگ ء ارزانی بیت۔

براهوئی لہز انک دگنیا ء ایدگہ لہز انکانی رنگ ء وتی دودمان ء چا گر دے آدینک انت۔ براہوئی گشو ک دگنیا ء کنڈ کنڈ ء آبات انت، ہے

ہاترے زبان ہمک ہندو جاہ و راج و شنگ بنت۔ براہوئی بتلانی بزانت، ساچشت و ننگپانی نیام و باز بر اهداری ہست۔ چہ بتلاں راج و مالیاتی، چاگردی، قبائلی و لہز انگی جاور حال جوانی و پدرو سہر انت۔ براہوئی زبان و بابت و گپ بہ بیت گڑا اے گپ و شنگ المی انت کہ انگریزانی دور و زمانگ و اے نیمگ و ہاسیس دگوشے دیگ بوٹگ پر چیکہ انگریزاں بلوچ و تب زانٹی و قوتی ایدگہ مکسدانی ہاترے براہوئی زبان، لہز انک، دو دمان و بُند پتر و سرکار بناکت۔ پدراہوئی نبشتہ کار و انقلابی شاعر دیمآتک انت۔ 1956ء ریڈیو پاکستان کونٹہ و براہوئی پروگرام و مرگش بندات بوت انت، 1960ء براہوئی زبان و پانزدہ روچی ”ایلم“ شنگ بوت۔ 1967ء بابو عبدالرحمن کرد و براہوئی اکیڈمی و بنیات ایرکت۔ ہسے پیم و چہ 1974ء پاکستان ٹیلی ویژن سنٹر و جوڑ بوگ و بلوچی و براہوئی زبان و لہز انک و نبشتہ و پیدارگ و وسیلہ و یک مز نہیں و بخلے رست۔ اے گالگجانی ہواری و بتلانی کارمرزی و نبشتہ و بگج بوت۔

ایشاں پدراہوئی زبان و لہز انک و ہاترے و شیں ہالے اے بوت کہ بارڈر پبلسی آرگنائزیشن (انوں پاکستان انفارمیشن ڈیپارٹمنٹ) و نیمگ و ”الس“ و ”احوال“ تاکبند شنگ بوت انت۔ 1980ء زمانگ پہ براہوئی زبان و لہز انک و مز نہیں سوب مندی ات پر چیکہ اے زمانگ و بازیں نبشتہ کار دیمآتک انت۔ گیدی لہز انک و بازیں تہر و بہر نبشتہ و روشم و راج گپت انت۔ ہسے کار دیمآتک و براہوئی زبان و لہز انک و جتائیں تک و پھناتال کارکنگ و جز بہ ترند بوت۔

بتلانی پکر وھیلاں گوں ہوتی و چارگ و تپاسگ بہ بیت گڑا آسرم و راست انت۔ آزانٹ، تجربت و سرگوست و بڑہ انت۔ ہر کس بتلانی دانائی و درازندگو ازین ایت چہ و ت و باز جو انیں بدلی گند ایت۔ آدرج و مز نہیں و بگپ و کسہاں کسانیں لہزانی تہ و بیان کنت۔ آپرمانا و شیرکن انت کہ سادگیں لہزانی جوڑ بوٹگ انت۔ آہانی پُشت و مز نہیں بزانت و پُشت ہست۔¹

انسان و تی گپ و ترانانی وسیلہ و زند و جنجال و معاملہاں دومی و درشان کنت۔ آزانٹ و دانائی و شیرکن و ووش و یملیں لہزانت و ہدیکہ گوں شاعری و پیش و زیملاں ہوار بنت، گڑا ایشانی شیرکنی و مانائی گیشن بیت۔ بازیں شعر بتلانی تہ و باز دانائی ہست۔ بازیں شعرانی تہ و بتل گوں جوانیں رنگے و کارمرزانت۔ اے شعری بتل چہ دانائی و زانٹ و پُرا انت۔

بتل گندگ و انچو و راج نہ انت بلے ایشی و پزدر و واکہ مز انت۔ آہانی زانٹ و پُشت و شیواری و زانٹکاری ہست کہ چہ ایشانی اش کنگ و وانگ و مردماں پنت و سوچ ریت۔ اے دراہ زندمان و راستیں تجربت و سرگوستانی آسر انت۔ و تی شون و زانٹ و بتل بے درور انت۔ آہانی بزانت و ماناس انت و ہسے ہاترے آہانی پھگ و زانگ مشکل نہ انت۔ ہمک بتل و پُشت و یک مز نہیں کلہ و مانایے ہست۔ بتل عقل و زانٹ دینت۔ آہانی ساچوک زانٹکار و کواس انت۔ آوتی مانا و بستار و حساب و گوہر قیمتی و راج و گچ و ہر وانگ انت۔ دگنیا و سرجمیں بتل دانائی و زانٹ و پُرا انت پر چیکہ آہانی پُشت و میان اُستمانی راستی انت۔ آہرانی تہد ہی سفر و کنان و راج گپتگ انت۔ ایشانی تہ و راج و بُند پتر و زندمان و جتائیں تک و پھنات گندگ بنت۔ اے ابدمانیں درشان انت۔ بتل و گشتن و نیام و چونامہ مز نہیں پرک نیست۔ گشتن زانٹکار و کواسانی جوانیں دانک وھیال انت۔ بتل و گشتن و گیشینگ سک گران انت پر چیکہ بازیں گشتن بتلانی رنگ و انچو ہور و تور بوٹگ انت کہ آہانی جتاکنگ و مشکلیں کارے۔

بتلاں پکری پراہ و شاہگانے و براں راجی زانٹ و لس کنگ و قوتی کرد و پیلوکنگ۔ چہ آہانی شریں سوچ و پھناتاں زند و درائیں معاملہانی آسرم و مکسد سہر انت۔ انجیں ویلے کہ ایشی و آسرم جوان و دوستناک انت یا کناساں و پُرایشانی و سوب انت، گڑا شیواریں مردماں داستان و آسرم و مکسد و روش و

تاداری ءھاتر ءھامیل ءکنہ ءمثال بتل ءدروشم ءرواج دانگ۔ ہے سوب انت کہ بازیں بتل پڑوری کتہ ءواکیہاں بندوک انت۔ آہانی وسیلہ ء زبان ءبیان ءجلوہ زبانی گیسین بیت۔

ہمک راج گوں وتی لبز انک، زبان، سر زمین، بند پتر ءدودمان ءھمکس سیادی ءبندوک ءہمگنچ انت۔ آگوں وتی براھداریں لبز انکی ء زبانی مڈی ءابدمان انت۔ دگنیا ترندی ءدیر وتی کنگ ءانت۔ بازیں زبانی پچار ءکنگ ءطاقت گار بولگ ءانت۔ ہے ٹرس ءجور اے دگ ءزبان براہوئی ءبابت ءانت کہ اے زبان ہے کرن ءہلاس بیت بلے اے وڑ نہ بیت پرچیکہ براہوئی زبان براھداریں گیدی لبز انکے ہست یا نوکیں لبز انک ءپچار کہ آئی ءجتائیں تہرانی سر انبشتہ کار، پولکار ءساچشت کار گوں جذبہ ءھب ءکار ءانت۔ منی ہیال ءبراہوئی زبان، جبر گار ءہلاس نہ بیت بلکہ میان اُستمانی سند ءیشی ءپچار ءارزشت دگہ گیسین بیت۔ براہوئی بتل وتی دانائی ءزانش ءسوب ءلبز انک ءزبان ءقدر ءکیلو ءو دینگ ء انت۔ اے رد انبشتہ کار، پولکار، شاعر، ساچشت کار وتی زبان ءہستی ءھکم کنگ ءانت۔ لہتیں براھداریں براہوئی بتل گوں وتی مانا ءبزانت ءاے وڑ ءانت، مثال؛

”بتکہ خاخر کپسین مول مکھ“²

برز ءبتل ءمانا چوش انت کہ وھدیکہ آچ روک بیت گڑ الم ءدوت بیت۔ بتل ءپراہ ءشاہ گانیں مانا اے پیم ءانت اگاں مردم ءے گوں کتے ءدژ منی مہ کنت گڑ ادومی گوں آئی ءدژ من نہ بیت۔ مانا ایش کہ وتی معاملہ ءجیر ہانی بابت ءھیال داری کنگی انت ءمپت ءدومی ءرا ایر جنگ مہ بیت۔ براں کتے وت شربیت ایند گہ وت شربنت۔

ستا کر زانت ہا کوھنیں دور ءز مانگ ءمردماں کہ کمیں وسیلہ ءآسرا تیبانی تہ ءآہاں وتی زند ءمشکل ءجبالاں گیدی لبز انک براھداریں رنگ ءساجت ءرواج دانگ انت۔ اے مڈی ءھرا نگ مروچی جتائیں رنگ ءمھلوک ءسربوتگ انت کہ آبے درور انت۔ چوناہا پچار ایت درائیں براہوئی بتلانی تہ ءدانائی ءزانش ہست پرچیکہ آتجر بہ، سرگوست ءزند ءراستی انت۔³ لہتیں جلوہ ناکیں براہوئی بتل گوں مانا ءبزانت ءچوش انت کہ؛

مانا ءبزانت

براهوئی بتل

دژ من ءجوانی کینے دژ من دوست بیت۔

”دشمن آاحسان کر دوست جوڑ مریک۔

کارپہ کنگ ءراہ پہ روگ کٹیت۔

کاریم اتی ہرے کنگ سستی نانشانی اے۔

ہماکار ءوش نہ یے گڑ آکار ءمکن۔

ہر اعمل آن اُست ءتسلی متواو عمل ٹی ثواب انت پٹوس۔

لاپ ءسیر ءبور بلے مپت ءچیر ءزیاں مکن۔⁴

کنبونوش کبو لیکن فضول خرچی کپبو“

برز ءنبشتہ بوتکس بتلاں باز دانائی ءزانش ہست کہ اگاں کتے ایشانی سر اکار بکت آوت شربولگ ءھمرانی ءپہ وتی کہول ءچاگرد ءیک ذمہ واریں مردمے بیت۔ ایشانی دانائی ءزانش مردم ءآکت ءبابت ءشیوار ءزانکار کنگ ءہواری ءپنت ءسوج ءوسیلہ بنت۔ دگہ تیلے اے پیم انت، چوشکد؛

”خاخر دوست دشمن ءپتک“⁵

اے بتل ءمانا اے پیم انت کہ آس روک بیت گڑ آتر ءھشک ءپرک ءنہ زانت۔ اے رد ءبلوچی ءہمبتلے ہست ”آس کہ کپیت

ہشک و ترنہ زانت“ اے براہوئی بتل و پشت و مزنیں دانائی یہ ہست کہ اگاں چاگرد و بدی و بیت گڑاچہ آئی و درائیں مردم اثر مند بنت۔ ہے ہاتر و ہرابی یہ درستاں ہراب و شری پہ درستاں شرانت۔ ہے رنگ و ملک و بے ایمنی بہ بیت گڑاچہ ایٹی و ملک و درائیں مردم اثر مند بنت۔

”آہن و آہن گڈیک“⁶

اے بتل و مانا ایش انت طاقت و و طاقت و و پرورش دات کنت۔ اے بتل زند و ہر پہنات و کار مرز انت وچہ ایٹی و یک مزنیں راستی و بندوک انت۔ برے برے مردم انجیں کار کنگ لوٹ ایت بلے آکار آئی و س و واک و نہ انت وچہ بتل و اے گپ پدر انت کہ مزنیں مردم و مزنیں مردم داشت کنت۔ اے رنگیں بتل براہوئی زبان و براہداری و ہمرائی و مھلوک و زند مان و راستیاں یک درو یے رنگ و زاہر کنت۔ و کہ یک بتلے اے رنگ و انت، کہ؛

”اسہ ملی ناد ہنز خنکک“⁷

بتل و تپاکی و ارزشت بیان انت۔ چوشکہ مردم ایوک و بچ کت نہ کنت اگاں ہو و و تپاک بہ بیت گڑا آسک محکم و طاقت و در بیت۔ اے بتلی مثال و پت و تی چکاں و ہر ہشون و تی مھلوک و دات کنت، کہ اگاں تپاک مہ بنیں گڑا سسک زور و زوت و پرورش وریں ہے ہاتر و تپاکی المی انت۔ اے پیمیں بتل پہ زبان و پراہ و شاہ گانی و مزنیں کر دے پیش دار انت۔ براہوئی بتل و تی و و شرم و رنگ و جلوہ ناک و زبان و راگیٹن براہدار کن انت۔ باز مردم گپ و دراج کنت، بلے لہتیں کم گپ و تی ہیالاں جوانیں رنگے و در شان کن انت۔ گونڈ گری دیوان و زیب دار و گیشیں ہر مجلس و تام و بارت۔ بتلانی گونڈ گری ہے کرد و پورا کنت۔ براہوئی بتل بلوچ زند و جتائیں پہناتانی و و شرم و بیان انت۔ پہ مثال، کشت و کشار، روزگار، مہمانداری، ایمنی، دلیری، انصاف، شرم و عزت و و گے بازیں بنگلیاں بتل و رواج گپتنگ انت۔

”خانرا پانگٹ باہ شنگک“⁸

اے بتل و مانا اے پیم انت کہ آس و شنگ و کہ آسے وچہ ایٹی و پ نہ سچیت۔ وچہ بتل و پدر انت کہ پہ شنگ و یا ایوک و گپ و کار شرنہ بنت، بزاں مردم وچہ کسے و انچوٹرس و پریشان بیت کہ آئی و نام و گرگ و ہم پریشان بیت۔ بلوچی و بتل یے چوشکہ ”وچہ بلاہ و لاپ و بلاہ و بیم“

”اخش کہ بیم و ہموخہ نت و مرلیف“⁹

ہر مردم و تی و س و واک و کار بہ کنت۔ باز مردم و تی طاقت وچہ گیشن و ت و را پیش دارگ لوٹ ایت کہ وچہ ایٹی و آ باز نکس و تاوان وارت۔ کسے و تی و حد وچہ گیشن زور و بجن گڑا مردم و پرشت و ووش و آماج بیت۔ اے بتل و دانائی و حکمت انسان و را و تی و حد و اول وچہ روگ و کن کنت۔ ہرچی کسے و تی و جند و جاو و طاقت و و میدا دران و کن۔ اے رنگیں بتلانی دانائی انسان و را وچہ بازیں نکس و تاوان و رکھنت کن انت۔

”اسہ اسہ دے شیراک ہم لنگز مریرہ“¹⁰

اے بتل و زانش اے رنگ و انت کہ انسان و سہراہر پیمیں جاو و واک یہ کانت بلے آ صبر و او پار بکنت گڑا الم و و ہد و جاو بدل بنت۔ اے بتل و لبزی مانا اے و زانت کہ شیر جنگل و بادشاہ انت، بلے انجیں روج بیت کہ آہم شدید و گڑنگ بیت۔ بتل و کلوہ ایش انت کہ مردم و ہد و جاو و و و و ہمت بکنت الم و سوبیں بیت۔ زند و ہر پیمیں جاو و کانت کہ کدی سیر و از گاری و کدی واری و بزگی، بلے یک شملیں جہد و کوششت انسان و الم و سوب مند کنت۔

”اُست شیشہ کئے، اسیکھ پنا پدا جوڑمٹک“¹¹

اے بتل ءدانائی چوش انت کہ انسان ءدل بازنارک انت ءآئی ءدل ءجذبہ ءمارشت هست اگاں کئے ءدل بہ پروشیت گڑا آ پدا گوں
آئی ءآرنگ ءوش ءہور نہ بیت۔ دل ءجز بہانی ہیال دارگ المی انت پرچیکہ دل چوں آدینک ءرنگ ءنازرک انت۔ انسان مدام شیوار بہ بیت
گوں دومی ءدل ءلیب کنگ جو انیں کارے نہ انت۔ دگہ براہوئی بتل ءآئی ءپشدری کتہ اے وڑ ءانت، چوشک؛
”کور تا سگتی....“¹²

اے بتل ءپشدری کتہ اے ڈروشم ءانت۔ دو کور سگت ات انت۔ دو نیماں ہوری ءسُہب ءبگر داں ریگہ ء پنا انگ ات ءریگہ یکجا
نشت ءوتی پنا انگیں زر حساب ءدادکت انت۔ یک روپے یک مردمے ءاے دوئیں کوریں سگت دیست گڑا آتک اے دو نیماں نیک ء
نشت ءآئی یک کوریں پنا وکے ءرچہ دستاں تچ گپتاں۔ پنا وک ہمے سر پدا بوت کہ زر آئی ءسگت ءزرتگ انت۔ آئی ءگوں وتی سگت ءمڑگ بنا
کت۔ دو نیماں نیام ءمشت ءمکوٹڈی بوت۔ آمر دچہ اود ءتک بلے دوئیں پنا وکیں سگت وت ماں وت دست ءگلاکش اتنت۔ اے بتل ءدانائی
زانش ایش انت کہ ناسر پدی یا جاہلی سک ہر اب انت کہ چہ ایشی ءراستی ءبدی ءپرک گیسن ایت۔ دانش ءزانت انسان ءہاتر ءسک المی انت۔ بے
زانتی چو اے دوئیں کوریں سگتانی پیم ءانت۔ براہوئی بتل چہ زانش ءدانائی سر سرتچ انت۔ پیش ءمر دمانی زانت ءسر پدی وتی مٹ وت انت۔
”وزناریش آکک ء“¹³

اے بتل ءپشدری کتہ اے وڑ انت، گشنت کہ یک لوگے ءدزی بوت۔ لوگ ءواہند ءارزی بادشاہ ءدر بار ءدات۔ بادشاہ ءگشت کہ پکر
مہ کن تتی دز الم ءگرگ بیت۔ پرچکہ دز اے دیوان ءساڑی انت۔ ایشی ءثبوت ایش انت کہ آئی ءریشاں پچے هست۔ بادشاہ ءاے گپ گوں
دلیل ءگشت۔ بادشاہ ءگپ ءاش کنگ ءدیوان ءیک مردمے ءوتی ریش دست جت۔ بادشاہ ءامر د ءگشت کہ دز ہمیش انت۔ اے بتل ءمانا
اے دروشم ءانت کہ مردم بدی بکن الم ءروپے ناں روپے پاشنگ بیت۔ بلوچی ءیک بتلے ہمے حوالہ ءہست۔ ”دز ءدل بخت“ دزے بہ بیت یا
دگہ ہر ایں مردمے، روپے نہ روپے ءگرگ بیت۔ ہمے ہاتر ءشنگ بیت کہ سلین کار جو ان نہ انت۔ انسان مدام چہ وت ءراچہ بدی ءبہ رکھیں
ایت۔ براہوئی ءدگہ بتلے اے وڑ انت؛

”یتنا کردکائے علاج اف“¹⁴

اے بتل ءپشت ءمز نیں زانش ءدانائی یے هست کہ وتی کنگیں کار ءعلاج نیست۔ انسان وتی ردی ءنہ نہ نیت مدام دومی ءرا بہتام جنت ء
وت ءراز نیں دانایے سر پدا بیت۔ اے بتل ہمے درگت ءدیما اتنگ۔ اے پیہیں بتل در ایں زبانان الم ءبنت بلے زبان ءلبز نیات ءپرک ءپیر بیت
اے رنگیں بتل انسان ءرا شیوار ءزانتکار کن انت۔

اے در ایں بتلانی پشت ءمز نیں دانائی ءزانش ءبندوک انت۔ اے زند ءچاگر د ءتچک ءراستیں عکس انت۔ ایشانی تہ ءجو انیں کار، محنت،
ایمانداری، وفاداری، دوستی، دست پچی، کمک ءمدت، براہندگی، عزت ءشرپ، مہمانداری ءدگہ جو انیں پنت ءسوج هست کہ آگوں براہداریں
لبز ءمثالاں پدرا انت ءہمے پیم ءبدیں کار بیدکاری، بے تحصیل، لگوری، دزی، دروگ بندی، بے وفائی، بے شربی، ایر جتی، بدی ءدگہ ہر ایں ہیال
ہم بتلانی تہ ءگندگ بنت کہ آہانی آسر ہم زاہر انت کہ بنیادم چہ ایشاں وت ءدور بہ دار ایت۔ بتلانی تہ ءبدی ءشری ءپرک ءپیر پدرا انت۔

براهوئی بتل وئی زبان ء مکنیک ء حساب ء سبک محکم انت۔ آہانی کما تکلیں گال چو آپ ء پیچم ء رچوک انت۔ آہانی جو انتریں ء بستاری ایں چیز آہانی زبان ء در شاندا ب انت۔ ایدگہ زبانی رنگ ء براہوئی زبان ء بتلانی جوڑ بٹوگ ء کارمرزی ء رنگ ء ڈرو شتم گول ایدگہ راجانی بتلاں ہمدپ انت۔ چہ براہوئی بتلاں زبان ء گشوکانی چاگردی، دود ء ر بیدگی چست ء ایر، تجربت ء سرگوست ء پدر انت۔ براہوئی بتل براہوئی گشوکانی زند ء جوانی ء بدی ء سرگوست ء پنت ء سوچ ء بنیات ء پیش دار انت اے پہ ہر کس ء شیوار ء زانت کاربوگ ء شون انت۔ چہ آہاں براہوئی گیدی کسہانی آسرگندگ بیت۔ براہوئی بتل چہ کوشین زمانگ ء زانکار ء تجربہ کاریں مردمانی ہیال، سرگوست ء تجربت انت۔ ہسے رنگ ء وھد ء صمرائی ء ایشانی ساچگی ربیت ء تہ ء بدلی آہاں انت۔ وساہت تزون ء پکندی بتلاں گشنت کہ آہانی پشت ء کلاگی کسہ یے صمرائی ء یک مسکرا ء تزون ء بیت۔ ہسے ہاتر ء وساہتانی وسیلہ ء مردم شیوار بنت کہ انچیں کارے یاگے مہ بیت کہ آوساہت ء رنگ ء شنگ بہ بیت۔¹⁵

براهوئی بتل راستی ء زانش ء بنیات انت۔ اے گیشتر لس پہوالیں مردماں رواج داتگ انت۔ ماں نوکیں دور ء وانندگیں ء دیروئی دوستیں مردم وئی گپ ء مناکیگ ء نوکیں ہیال ء پکر پہ حوالہ ء پیش کن انت دانکہ چاگردی دیروئی ء ہاتر ء نوکیں علمی زانت رواج بہ بیت۔ مردم ء علم دیاروان کنت آبتلانی کارمرزی ء یلہ کنان انت۔ آپ وئی گپتارانی منامینگ ء ہاتر ء نوکیں گالند، گال ء گشنت کارمرز کن انت۔¹⁶

براهوئی بتل بلوچ راج ء دودمانی ء دیروئی ء گواچار انت۔ چہ ایشاں براہوئی زبان گشوکانی زند ء راہر ہبندانی بابت ء سرجمی ء سرپدی رسیت۔ آسینگ در سینگ سفر کنان ء پیدا ک انت۔ براہوئی بتل براہوئی زبان ء لبرانک ء گوہر قیمتی انت۔ چہ ایشاں زانت ء سرپدی بزاں شریں کار ء پاندگ ء ہر ایں کار ء گس ء بابت ء سرپدی رسیت۔ براہوئی بتلانی کلوہہ ء سرپدی ء مردم چہ وت ء ہرابی ء دور داشت کنت۔ بتلانی زانت ء سرپدی آئی ء شخصیت ء ذات ء برز ء بالا کنت۔ بلوچ چاگرد ء سوپ مند ء جوانیں کرد ء مز نہیں بستارے۔ بلوچ چاگرد ء شخصیت ء ذات ء بابت ء عبدالرحمن غور (2014) ء نبشتہ چوش کنت؛ ”شخصیت اور ذات کی تعمیر انسانی فطرت کا اہم تقاضا ہے۔ اور انسان اپنی عقل و دانش سے جو اسے قدرت سے ملی ہے۔ خود آگہی حاصل کرتا ہے۔ یہی خود شناسی و خود آگہی اس شخصیت کی تعمیر کرتی ہے۔ بلوچ معاشرہ میں شخصیت کی تعمیر کو ”اخلاقیات کی اعلیٰ اقدار“ سے تعمیر کیا جاتا ہے۔ بلکہ اُسے معاشرہ میں باوقار اور بلند مقام حاصل ہوتا ہے۔“¹⁷

براهوئی گشوکان لبرانکی مڈیاں ہوار براہداریں گیدی لبرانکے ہست۔ اگاں براہوئی زبان ء بند پتر ء بابت ء گپ بہ بیت گڑا الم ء آئی ء گیدی لبرانک ء سراچشانک دور دیگ کپیت۔ گشنت کہ لبرانک بنیاد م ء یک سرجمیں در شانی ء جو اتریں وسیلہ یے کہ چہ آئی ء زند ء تک ء پہنات پدر ء سہرا انت۔ دگنیاء ایدگہ لبرانکانی رنگ ء براہوئی گیدی لبرانک سینگ در سینگ سفر کنان ء پیدا ک انت۔ براہوئی گیدی لبرانک ء دیروئی ء ر کینگ ء ہاتر ء براہوئی زبان ء زانکار ء پوکاراں مز نہیں جہدے کنگ۔ اے رد ء تنیگ چندیں کار بوتگ ء انگت پوکارانی نوکیں کتاب ء تاکبند پھشگ ء تالانی ء سازی انت۔¹⁸

براهوئی ء لہتیں نبشتہ کاراں 2020 ء سال را ”براهوئی گیدی لبرانک“ ء سال لیکھنگ ات۔ متل بزاں بتل گیدی لبرانک ء یک براہداریں بہرے ء زبان ء ارواہ انت۔ ہسے پیچم ء براہوئی زبان ء بتلانی یک مز نہیں گنجے ہست تنیکہ اے رد ء دلجمیں دیروئی نہ بوتگ، گڈا اے گپ راست نہ بیت۔ بازیں پول کارانی جٹائیں وھد ء براہوئی بتلانی بنگپانی سرانہبشانک براہوئی تاکبند ء کتاباں شنگ ء تالان بوتگ انت۔

بتل بلوچ ء مز نہیں واکیہ ء کسہانی آسری تران انت کہ چہ ایشی ء وانوک یا گو شداروک وئی زند ء باز جوانیں بدلی آورت کنت۔ آکسانیں

زبہائیں ءوشیں ساچشت انت کہ، لہتیں لوزء بنداں جوڑ بوتگ انت۔ آبازیں راجی ءلبز انکی شریانی واہندا انت۔ یک نیگے زبان ءسیر ءشاہگان کن انت تہ دومی نیمگ ءراجی لوٹ ءگزران پورا کن انت۔ آراجی تب ءپکر ءچیدگ انت۔ براہوئی بتل چہ جو انیس پکر ءھیال ءچکاریں گال ءگشتن انت کہ آپہکئیں، شیر کنیں ءوش زیمکئیں اولسی زبان ءدرشان بنت۔

آسر:

بتل کس ءپہ کسد یا زانت نہ ٹہینتگ انت بلکئیں ذاتی یاراجی جاور حال بزناں، شُد، جیرہ، مڑا ہداری، مہر، کیوئی، دژمنی ءدگہ جاور کہ سرا گوستگ انت ہے تجربت، زانت ءجاورانی آسراں بتلانی ڈروشم زرتگ۔ گیشتر بتلانی پشت ءتاریخی ءود ءریدگی زانتے ہست۔ زند ءتیوگیں تک ءپہناتانی تجربت ءزانت بتلانی پشت ءاندیم انت۔ ماگشت کنیں وھدیکہ بنیادم گول کیے دومی ءنزیکی ءسیادی ءبر جابداریت بتل جوڑ بوان بیت۔ بتلانی زبان ءلبز انک ءارزشت ستا کر زانت۔ باہندا انت ہمک زانکار ءپولکار اے رداوتی جہد ءکوشستاں ھکمئیں رنگ ءبر جابداریت دانکہ اے بے بہائیں مڈی ءراپول کنان ءرواج دیگ بہ بیت۔ چہ آہانی پہازگ ءدیروئی ءکو اس ءزانکارانی زانش ءدانائی لس بنت۔

سرشون

- 1 رحیم، اسحاق (2017) بلوچی بتل، اباگر کھٹی اکیڈمی پلیری گوادر: 8
- 2 براہوئی، ڈاکٹر عبدالرحمن (2013) براہوئی اور اردو کا تقابلی مطالعہ، دومی چاپ، براہوئی اکیڈمی کوئٹہ: 307
- 3 صموچ، یوسف (2015) دانائی، براہوئی اکیڈمی کوئٹہ: 9
- 4 زہیر، عرض جان (2018) بلوچانگرتک، شیوان ادبی کاروان ڈاک نوشکی بلوچستان: 14-15
- 5 براہوئی، ڈاکٹر عبدالرحمن (1979) دساہتا، براہوئی اکیڈمی کوئٹہ: 12
- 6 بارانزئی، شاہین (2019ء) نزومب ناشکار، براہوئی اکیڈمی کوئٹہ: 15
- 7 ھمیش
- 8 ھمیش، 13
- 9 براہوئی، ڈاکٹر عبدالرحمن (2013) براہوئی اور اردو کا تقابلی مطالعہ، دومی چاپ، براہوئی اکیڈمی کوئٹہ: 308
- 10 شاد، پروفیسر صالح محمد (2010) بنین خرین، براہوئی اکیڈمی کوئٹہ: 59
- 11 ھمیش: 60
- 12 شاد، پروفیسر صالح محمد (2010) بنین خرین، براہوئی اکیڈمی کوئٹہ: 58
- 13 شاد، پروفیسر صالح محمد (2010) بنین خرین، براہوئی اکیڈمی کوئٹہ: 61
- 14 بارانزئی، شاہین (2019ء) نزومب ناشکار، براہوئی اکیڈمی کوئٹہ: 40
- 15 پراکازی، نور احمد (2016) براہوئی ادب، براہوئی اکیڈمی کوئٹہ: 209
- 16 شاد، شعیب (2012ء) بتل ءمیر وء بتل ءپولکار ءنگدی وانشت، مکنین، چاری، تاکبند شعبہ بلوچی، جامعہ بلوچستان کوئٹہ: 80
- 17 غور، عبدالرحمن (2014ء) ووشیں گپتار، دومی چاپ، بلوچی اکیڈمی کوئٹہ: 71
- 18 پراکازی، نور احمد (2016) براہوئی ادب، براہوئی اکیڈمی کوئٹہ: 11